

Nr 5.

Ankom till riksdagens kansli den 8 april 1937 kl. 12 m.

Andra kammarens första tillfälliga utskotts utlåtande, nr 5, i anledning av väckt motion, II: 107, om införande av skolplikt för bildbara sinnesslöa barn m. m.

I en inom andra kammaren väckt och till dess första tillfälliga utskott hänvisad motion, nr 107, har herr *Hoppe* hemställt, att riksdagen måtte besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t ville låta verkställa utredning dels om införande av skolplikt för bildbara sinnesslöa barn, så att de även mot föräldrars och målsmans bestridande kunna intagas å sinnesslöanstalt, dels om beredande av möjlighet för vederbörande anstaltsledning att besluta om fortsatt vård för sinnesslö efter avslutad skolutbildning.

Motionen.

Beträffande motiveringen får utskottet hänvisa till motionen.

Utskottet har i vederbörlig ordning begärt och erhållit utlåtande över förevarande motion av medicinalstyrelsens inspektör för sinnesslövärd, professorn *A. Petrén*. Dessutom har utskottet berett dels Svenska landstingsförbundet, dels ock Svenska fattigvårds- och barnavårdsförbundet tillfälle att yttra sig över motionen, och har utskottet från båda dessa organisationer erhållit yttranden i frågan.

Yttranden.

Inspektören för sinnesslövärd har i sitt till utskottet avgivna utlåtande i huvudsak hänvisat till ett yttrande, som han på anmodan av medicinalstyrelsen nyligen avgivit med anledning av trenne till Kungl. Maj:t av olika organisationer ingivna framställningar av liknande innebörd som de i förevarande motion framställda yrkandena. Yttrandet är återgivet i *Nordisk tidskrift för sinnesslövärd* nr 1, 1936, och inspektören har vid sitt till utskottet avgivna utlåtande fogat ett särtryck ur denna tidskrift, omfattande nämnda yttrande. Yttrandet innehåller en översiktlig framställning av förevarande frågas tidigare utveckling och nuvarande läge samt framhåller och belyser de spörsmål, som äro av betydelse för frågans bedömning. Utskottet har intagit inspektörens omförmälda i *Nordisk tidskrift för sinnesslövärd* tryckta yttrande såsom bilaga till sitt föreliggande utlåtande, och får utskottet hänvisa till innehållet i denna bilaga.

Såväl Svenska landstingsförbundet som Svenska fattigvårds- och barnavårdsförbundet hava tillstyrkt motionen.

Med hänsyn till den grundliga och allsidiga behandling, som förevarande spörsmål fått i det till utskottets förfogande stående materialet, anser sig utskottet, under hänvisning särskilt till inspektörens omförmälda yttrande, kunna fatta

Utskottet.

sig kort. Utskottet vill helt ansluta sig till de av motionären framförda synpunkterna på frågan och delar hans uppfattning om vikten och nödvändigheten av att de betydelsefulla spörsmål, som här beröras, snarast bliva upptagna till behandling och om möjligt erhålla sin lösning. Utskottet vill därvid fästa uppmärksamheten på, att frågan om skolplikt för bildbara sinnesslöa barn är av gammalt datum. Redan år 1894 framlades i ett kommittébetänkande förslag i ämnet, och sedan dess har, såsom närmare framgår av inspektörens yttrande, frågan vid upprepade tillfällen och på olika vägar varit föremål för behandling. I ett samhälle, som i den sociala omvårdnaden om de i olika avseenden mindre lyckligt lottade ser en av sina mera betydande uppgifter, kan det enligt utskottets förmenande icke i längden vara försvarligt att lämna den kategori av vanlottade, varom här är fråga, utan den omvårdnad, uppfostran och utbildning, som såväl ur deras egen som ur samhällets synpunkt måste anses vara en angelägenhet av stor vikt.

I anslutning huvudsakligen till inspektörens yttrande vill utskottet blott ytterligare framhålla ett par synpunkter på frågan. Då motionären syftar till att skolplikten för bildbara sinnesslöa barn skulle gälla även mot föräldrars och målsmäns vilja, kunna härför åberopas synnerligen starka skäl. Medan de sinnesslöa barnen i de vanliga skolorna bli delaktiga huvudsakligen av teoretisk undervisning, som de dessutom endast bristfälligt kunna följa, få de i de särskilda sinnesslöskolorna undervisning framförallt i praktiska sysslor och i slöjd, vilken utbildning för dem har största betydelse, då de därigenom bliva i stånd att sedermera utföra nyttigt och produktivt arbete och därmed kunna bidra till sin försörjning. Det är icke minst ur denna synpunkt av stor vikt, att föräldrars och målsmäns bristande omdömesförmåga på denna punkt icke får lägga hinder i vägen för barnens framtida välfärd. Utskottet vill också understryka vikten av vad motionären i senare delen av sitt yrkande syftar till. Även efter avslutad skolutbildning behöver den sinnesslöe i många fall skydd och stöd. Där miljöförhållandena i hemmet äro av den art, att de kunna bliva till uppenbar skada för den sinnesslöe, bör lagstiftningen giva anstaltsledningen möjlighet att behålla honom för att främja hans fortsatta utbildning eller i varje fall skydda honom för de faror, för vilka han annars kunde bliva utsatt. Vad inspektören på denna punkt anfört är ägnat att i hög grad framhäva vikten av att samhället här ingriper till värnlösas skydd.

Slutligen vill utskottet framhålla, att utskottet vid sin prövning av denna fråga och sitt ståndpunktstagande till motionen givetvis icke förbisett, att ett förverkligande av motionens syften kommer att medföra betydande ekonomiska konsekvenser. Som av Svenska landstingsförbundet framhållits, måste en lagstiftning på ifrågavarande område ställa andra och större anspråk på statens ekonomiska medverkan än vad nu är fallet. Utskottet har emellertid icke anledning att närmare ingå på denna sida av saken, vilken ju, därest en utredning i motionens syfte skulle komma till stånd, i första hand torde bliva beaktad.

På grund av vad sålunda anförts får utskottet hemställa,

att andra kammaren måtte för sin del besluta, att riksdagen skall i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t ville låta verkställa utredning *dels* om införande av skolplikt för bildbara sinnesslöa barn, så att de även mot föräldrars och målsmäns bestridande kunna intagas å sinnesslöanstalt, *dels ock* om beredande av möjlighet för vederbörande anstaltsledning att besluta om fortsatt vård för sinnesslö efter avslutad skolutbildning.

Stockholm den 8 april 1937.

På utskottets vägnar:

CARL HOPPE.

Närvarande vid ärendets behandling i utskottet: herrar *Hoppe, Kyling, Persson* i Vinberg, *Wolgast, Gustafsson* i Bogla, *Eriksson* i Frägsta, *Larsson* i Östersund, fröken *Hennings*, herrar *Huli** och *Malmborg*.

*Ej närvarande vid utlåtandets justering.

Bilaga.

Om behovet av lagstiftning rörande sinnesslöa med skolplikt för bildbara sinnesslöa barn.

Yttrande¹ av professor *Alfred Petré*n.

Den skolplikt, som genom 1842 års folkskolestadga blev påbjuden i vårt land, var visserligen enligt stadgans ordalydelse allmän, i det att här föreskrevs att *alla* i skolåldern varande barn (som ej erhöles enskild undervisning) skulle till undervisning i skolan inställa sig, men de facto blev denna bestämmelse om skolplikt fullständigt illusorisk vad angår sådana barn, som på grund av något slags lyte eller psykisk abnormitet icke kunna begagna sig av den allmänna folkundervisningens skolor men dock äro mottagliga för undervisning, blott denna ordnas på ett efter lytet resp. den psykiska abnormiteten avpassat sätt. Medan skolplikt för tvenne dylika grupper av barn, de dövstumma och blinda, för länge sedan blivit införd genom särskild lagstiftning (av år 1889 resp. 1896), däri jämväl föreskrivits om de härför erforderliga undervisningsanstalterna, saknas däremot i vårt land ännu lagstiftning om sinnesslöa barns undervisning, för vilket ändamål särskilda undervisningsanstalter dock blivit upprättade genom landstingens försorg, så att sedan c:a tvenne decennier tillbaka intet landstingsområde är i saknad av sinnesslöskola.

Frågan om skolplikt för bildbara *sinnesslöa* barn är emellertid, vad vårt land beträffar, av mycket gammalt datum. Förslag härom framlades nämligen av en kommitté *redan år 1894*, alltså för mer än 40 år sedan. I detta betänkande fastslås, att de sinnesslöa barnen (eller andesvaga, som de här kallas) äro i åtminstone lika sorgligt läge som övriga abnorma barn och sålunda hava samma behov av uppfostran som dessa och samma rätt till undervisning, för så vitt de vid provning befinnas vara därför mottagliga. Frånsett att, därest icke skoltvång genom lag föreskrives, många sinnesslöa aldrig skola komma i åtnjutande av denna förmån, antingen i följd av åtskilliga föräldrars eller målsmäns likgiltighet, okun-

¹ Det yttrande, som här återgives, har på anmodan av Medicinalstyrelsen avgivits på grund av trenne framställningar i ärendet. En av dessa hade ingivits av styrelsen för *Allmänna svenska föreningen för vården av sinnesslöa och fallandesjuka*, som däri påyrkade lagbestämmelser om *dels* obligatorisk undervisning å lämpliga anstalter för sådana skolpliktiga barn, vilka på grund av sinnesslöhet icke kunna följa undervisningen i vanlig folkskola, *dels* minskad frihet för föräldrar och målsmän att taga hem sina i sinnesslöanstalter intagna barn i de fall, då hemmen bevisligen äro olämpliga att taga vård om barnen. En annan av framställningarna i fråga var ingiven från styrelsen för *avdelningen för barnavård inom Svenska fattigvårds- och barnavårdsförbundet*, som däri begärde lagstiftning om skolplikt för bildbara sinnesslöa barn, så att de måtte kunna även mot föräldrarnas vilja intagas i sinnesslöskola, och om rättighet för vederbörande anstaltsledning att besluta om fortsatt vård för sinnesslöa efter skolutbildningens avslutande. Den tredje framställningen slutligen var ingiven av styrelsen för Västernorrlands läns sinnesslöanstalt å Bodaberg, som hemställde att Medicinalstyrelsen måtte verka för åstadkommande av en utredning beträffande lagbestämmelser angående sinnesslöa, vilken hemställden var föranledd därav, att föräldrar mot anstaltsledningens bestämda råd hemtagit kvinnlig arbetshemselev, för vilken vistelsen i det mindre goda föräldrahemmet säkerligen skulle vara till icke ringa fara. Då det nu råder stort intresse i Sverige för denna lagstiftningsfråga — såsom framgår därav att det på kort tid ingivits icke mindre än tre framställningar i ärendet — har forf. låtit detta aktstycke inflyta i vår tidskrift, i tanke att det kan innehålla något av intresse även för dess prenumeranter från de andra nordiska länderna.

nighet eller fattigdom, eller på grund av falsk föräldrakärlek, som icke så sällan endast motvilligt överlämnar barnen åt en uppfostringsanstalt, även då denna gjort sig känd som god, skall — yttras det vidare i betänkancket — även i de fall, då vederbörande sakna vilja eller förmåga att fullgöra sin plikt i detta avseende, säkerligen ett icke ringa antal sinnesslöa barn vid saknad av skoltvång alltför sent anmälas till intagning i skola, varigenom utsikten till vinnande av något egentligt resultat av undervisningen i väsentlig grad förminskas. Från vilken synpunkt frågan än betraktas, synes stadgandet av skolpliktighet även för de sinnesslöa barnen i skolåldern icke kunna vara annat än i högsta måtto önskligt.

I enlighet med denna sin uppfattning uttalade sig alltså ifrågavarande kommitté för att alla barn i skolåldern, som hava så ringa fattningsgåva, att de icke kunna i folkskolan tillgodogöra sig den undervisning, som där meddelas, skulle — frånsett sådana vilka på grund av sjukdom eller av annan anledning icke lämpade sig härför — intagas i sinnesslöskola, såvida icke föräldrar eller målsmän, som sådant föredroge, enskilt sörjde för undervisningen av de under deras målsmanskap stående barnen. I fråga om *skolåldern* föreslogs, att denna skulle räknas från och med det år, under vilket barnet fyller 7 år, dock att — i betraktande därav, att somliga barn även vid denna ålder kunna vara alltför outvecklade — uppskov med barnets intagande i sinnesslöskolan skulle kunna medgivas till det år, under vilket barnet fyller 9 år, medan *skolplikten* enligt förslaget skulle räkna i 8 år efter intagningen i skolan, därest barnet icke före denna tid inhämtat sådana kunskaper och nått den utveckling, att det bör anses vara från skolgång befriat, eller är så svagt begåvat, att dess fortsatta vistelse i skola ansåges vara utan gagn.

Kungl. proposition på grundvalen av detta kommittébetänkande — som i övrigt innehöll förslag om väsentlig höjning i det till sinnesslöskolorna dittills utgående statsbidraget och dess utsträckning även till arbetshem — framlades först vid 1897 års riksdag. I denna proposition anförde vederbörande departementschef, efter att hava redogjort för kommitténs förslag, för egen del följande (Åttonde huvudtiteln, sid. 170):

”I likhet med flertalet av de myndigheter,¹ som i ärendet avgivit utlåtande, anser även jag, att de grundsatser, från vilka kommittéerade utgått vid uppgörande av sitt förslag, äro fullt riktiga. De andesvagas krav på utbildning och omvårdnad synes mig vara lika beaktansvärt som övriga abnormala barns, och detta anspråk torde icke kunna fullständigt tillgodoses utan att skoltvång i lag stadgas, såsom förhållandet är beträffande de dövstumma och blinda. Det synes mig sålunda vara i sin ordning, att kommitterade beträffande ordnandet av de andesvagas undervisning uppställt likartade grunder som de, vilka äro i avseende på dövstumundervisningen gällande.

Men om jag sålunda i princip finner mig böra godkänna kommitterades förslag och anser, att de andesvagas undervisning bör ordnas i enlighet därmed, kan jag dock icke för närvarande tillstyrka fullständigt genomförande av detsamma.”

Av vad som vidare yttrades av departementschefen i fråga framgick, att han på grund av särskilt de dryga utgifter, som ännu tyngde landstingen för ordnandet av de dövstummas undervisning, ansåg ekonomiska skäl tala mot att för det dåvarande skolplikt för sinnesslöa barn infördes. Må vara, att kommitterade

¹ Nämnas må, att Medicinalstyrelsen i sitt över kommittébetänkandet avgivna utlåtande förklarade sig gilla grundsatsen om obligatorisk undervisning för sinnesslöa, om också styrelsen ej ansåg sig kunna tillstyrka bifall till förslaget.

föreslagit en övergångstid av 6 år, innan skolplikten för bildbara sinnesslöa barn definitivt skulle inträda i sin fulla utsträckning, synes dock denna departementschefens ståndpunkt vara ganska välgrundad, när det togs i betraktande, hur pass ringa utvecklat anstaltsväsendet på området dock ännu var vid den tidpunkten, då åtskilliga län ännu helt och hållet saknade sinnesslöanstalt och hela antalet platser i sinnesslöskolor inom landet ej utgjorde mer än några få hundra.

Att intresset för denna fråga varit stort hos dem, som äro verksamma i sinnesslövärdens tjänst, framgår emellertid däraf att densamma togs upp på det ena sinnesslövärdsmötet efter det andra, sedan dylika i början av detta århundrade börjat komma till stånd. Redan på det andra av dessa möten, vilket hölls år 1905 i Mariestad, berördes sålunda ämnet i ett föredrag av föreståndaren Håkan Jönsson med titeln: "Några bemärkningar rörande sinnesslövärdens i vårt land." Häri betonades nämligen, att idén med skoltvång väl vore, att det skall verka för alla, där det kan verka till någon nytta, och att rättvisan bjöde att, sedan skoltvång införts för de dövstumma och de blinda barnen, det även utsträcktes till de bildbara sinnesslöa barnen. På nästa sinnesslövärdsmöte, som hölls år 1907 i Eksjö var frågan åter uppe, i det att föreståndare Ahlberg här höll föredrag om "Obligatorisk undervisning för bildbara sinnesslöa", däri han ävenledes starkt betonade *rättigheten* för alla bildbara sinnesslöa att komma i åtnjutande av undervisning.

Därefter kom frågan ånyo upp till diskussion vid det 6:e sinnesslövärdsmötet, som hölls i Stockholm år 1915, där undertecknad höll föredrag över ämnet: "Bör sinnesslövärdens göras obligatorisk?" I detta föredrag betonades särskilt, att lagstiftningen borde gälla icke endast sinnesslöa barn i skolåldern utan även *äldre* bildbara sinnesslöa, vilkas skolgång var avslutad, då anstaltsledningen — i saknad av lagbestämmelser på området att stödja sig på — icke ägde möjlighet att vägra målsman hemtaga en å anstalt för bildbara sinnesslöa vårdad, även om det ej fanns någon garanti för att den sinnesslöe efter utskrivningen finge nödig omvårdnad, ja ens där det till och med vore uppenbart, att denne kom i en högst olämplig miljö.

Efter detta föredrag beslöt mötet tillsättandet av en kommitté med uppdrag att inkomma med utredning av frågan om obligatorisk undervisning och vård av bildbara sinnesslöa till nästa sinnesslövärdsmöte. Detta hölls redan påföljande år i Mariestad, vid vilket dessa kommitterades utlåtande i ärendet alltså föredrogs. Ur detta utlåtande må till frågans belysande följande här anföras:

"Kommitterade anse, att frågan om ett definitivt ordnande av undervisning och vård för bildbara sinnesslöa bör vara mogen för sin lösning i vårt land. Hitills har ju icke ens rätten för bildbara sinnesslöa att få den undervisning och utbildning, de kunna tillgodogöra sig, blivit dem garanterad, i det inga bestämmelser finnas angående skyldighet att anskaffa det antal platser, som skulle behövas för att kunna mottaga alla, för vilka ansökan om inträde i sinnesslöskola göres. Det är visserligen sant, att månget landsting efter hand ordnat sin sinnesslövärd så, att de sinnesslöa barn, som anmälas till sinnesslöskola, numera utan längre dröjsmål kunna mottagas, men detta är icke förhållandet i alla landsdelar.

Det är emellertid icke nog med lagstadgad rätt för vederbörande målsman att vid ansökan få det sinnesslöa barn, om vilket förhoppning om bildbarhet finnes, intaget i sinnesslöskola, utan bör direkt skyldighet för vederbörande att ombesörja sådant barns intagande i skola för sinnesslöa i lag stadgas. Från rent principiell synpunkt bör det ju icke kunna vara något att invända mot tvånget

till undervisning och utbildning, när fråga är om ett sinnesslött barn, som är bildbart, då skolplikt för andra abnorma barn, såväl dövstumma som blinda, sedan länge är i lag föreskriven.

Givet är, att i och med en lag om skolplikt för bildbara sinnesslöa barn skulle det för intagning i sinnesslöskola icke — såsom nu är fallet — fordras läkareintyg att barnet är bildbart. Att avgöra den frågan genom läkareundersökning kan i mångt fall vara omöjligt, och erfarenheten har ju även visat, att de intyg, som härom avgivas, ofta äro mycket missvisande. I allmänhet borde naturligtvis alla sinnesslöa barn, även de till synes obildbara, för prövning intagas i sinnesslöskola och undantag härifrån få äga rum endast, därest barnet vore i intellektuellt hänseende så lågt stående, att läkare utan tvekan kunde utfärda intyg om absolut obildbarhet. I mån som mera allmänt asylanordnas för obildbara sinnesslöa vid sinnesslöskolorna och det vidare blir mera vanligt, att de sinnesslöa barnen insändas till asyl redan före skolålderns inträde, kommer ju emellertid prövningen, om och när intagning i sinnesslöskola bör ske, att äga rum å själva sinnesslöanstalten.

Alla barn, vilka på grund av svag begåvning icke kunna tillgodogöra sig undervisningen i de skolor, som äro anordnade för den allmänna folkundervisningen, böra räknas till sinnesslöa. Att detta i själva verket innebär, att gränsen i fråga kommer att dragas något olika, allt eftersom tillgång på hjälpklasser eller hjälpskola finnes, är ofrånkomligt. Sälunda förekommer det ej sällan å landsbygden, att barn bli sittande i småskolans första klass år efter år, och där i större samhällen hjälpklasser anordnas, bli dessa ej sällan delvis upptagna av sinnesslöa, vilkas närvaro försvårar undervisningen för de egentliga hjälpklassbarnen. I det hänseendet är resultatet av de undersökningar, dr Tamm verkställt beträffande barnen i Stockholms hjälpklasser, mycket belysande. Dessa undersökningar gävo vid handen, att cirka 18 procent av barnen hade så låg intelligensgrad, att de icke lämpade sig för undervisningen i hjälpklasserna utan bättre passade för sinnesslöskola (ja i vissa fall rent av för asyl). Under nuvarande förhållanden finnes emellertid icke möjlighet att mot föräldrars eller målsmäns vilja vidtaga sådan överflyttning, och i många fall, där detta föreslagits, ha dessa vägrat vara med härom. Frånsett de gynnsammare betingelser en sinnesslöskola bjuder för utbildningen av ett sinnesslött barn, kan det emellertid ha sin stora betydelse för barnet att bli intaget å sådan anstalt i stället för att gå kvar i hjälpklass även från den synpunkten, att i senare fallet någon omsorg från det allmännas sida efter skoltidens slut icke bjudes detsamma, medan möjlighet finnes för den i sinnesslöskola intagna att efter den egentliga utbildningstiden få antingen kvarstanna å anstalten som arbetshemselev eller erhålla av anstalten kontrollerad familjevård. I betraktande härav borde vid avgörandet, huruvida ett i hjälpklass intaget barn skall fortsätta att bevista undervisningen därstädes eller flytta till sinnesslöskola, även hänsyn tagas till, om barnet kan ha förutsättningar att någorlunda självständigt reda sig ute i livet eller ej. Att de sinnesslöa i allmänhet behöva leva i anstaltens hägn eller i varje fall stå under lämplig ledning och tillsyn, om de icke skola gå under i sedligt avseende eller förlora under utbildningstiden förvärvade färdigheter och under densamma vunnen arbetsförmåga, har erfarenheten nog samt visat.

I detta sammanhang må särskilt framhållas den stora fördel, anstaltsplikt för bildbara sinnesslöa barn i enlighet med ovannämnda princip skulle medföra för den allmänna folkundervisningens skolor, vilka under nuvarande förhållanden ofta bevistas av barn, som icke kunna tillgodogöra sig därvarande under-

visning och som ofta endast äro hindrande för densamma. Till skolrådet borde var lärare (eller överlärare) i församlingen vara skyldig att giva rapport angående varje barn, som på grund av sinnesslöhet eller fallandesjuka icke lämpade sig för undervisningen uti skolan. Denna lärarnes skyldighet borde folkskoleinspektörerna övervaka och sålunda ägna särskild uppmärksamhet åt huruvida sådana barn funnos i klasserna, och denna folkskoleinspektörernas uppgift borde inryckas i deras instruktion."

Efter föredragning av kommitterades utlåtande beslöt mötet en skrivelse till Kungl. Maj:t, däri på de i detsamma anförda grunderna anhölls det Kungl. Maj:t täcktes låta verkställa vidare utredning och för riksdagen framlägga förslag till lag om obligatorisk undervisning och vård av bildbara sinnesslöa och fallandesjuka. Denna framställning inkom sålunda till Kungl. Maj:t år 1916.

Två år senare erhöll Kungl. Maj:t även en framställning i frågan från riksdagen. Vid 1918 års riksdag väcktes nämligen av folkskoleinspektör Moberger en motion (A. K. Nr 265) angående undervisningsplikt vid sinnesslöanstalt för sådana barn, som på grund av bristande begåvning ej lämpligen kunna deltaga i folk- och småskolans undervisning. Ur denna motion må följande här anföras till ytterligare belysande av frågan:

"En omständighet, som ganska ofta verkar hämmande på folk- och småskolans undervisning, är förekomsten i dessa skolor av barn, som rätteligen i stället borde undervisas i sinnesslöanstalt. Underteknad har ej så sällan under sin verksamhet som folkskoleinspektör funnit i småskolan barn, som undervisats där i 4 à 5 år utan att dock under denna tid ha inhämtat så mycket kunskaper och färdigheter, som normalt begåvade barn bruka besitta efter 1 à 2 lästerminers undervisning. Det är ju uppenbart, att förekomsten av ett eller flera dylika underbegåvade barn i en skola med upp till 30 barn eller stundom flera måste i hög grad verka hämmande på de övriga lärjungarnas undervisning, då ju lärarinnan, om än med ringa utbyte, måste sysselsätta sig med även dessa elever. Men det är ej nog med, att de normalt begåvade barnens undervisning blir eftersatt för ett eller ett par i intellektuellt avseende undermåliga barns skull, utan hela andan och arbetsglädjen i skolan lider av de sinnesslöa barnens närvaro. Det förstås lätt, att det ej kan verka uppmuntrande eller bereda någon glädje vare sig för lärarinnan eller de normalt begåvade barnen att dag efter dag se dessa efterblivna stackares fåfänga försök att tillägna sig ens undervisningens enklare element. Det gör också ett nedslående intryck att komma in i en skola, där dylika elever finnas. Man känner, att hela den så att säga andliga atmosfär, under vilken skolan arbetar, är tryckande. Med ett ord, hela andan i skolan lider och arbetsresultatet försämras väsentligt.

Ser man saken från de sinnesslösas synpunkt, blir resultatet likaledes, att de ej böra undervisas tillsammans med andra barn. Då de ständigt finna, att de ej kunna tävla i inhämtandet av kunskaper och färdigheter med sina lyckligare lottade kamrater, är tydligt, att deras arbetslust och självtillit förminskas, vilket inverkar menligt på arbetsresultatet. Skolarbetet är ej heller så lagt, som bäst passar dem, och lärarinnan har som regel ej den nödiga insikten och färdigheten i dylika barns undervisning. Dessa barn få också i lekar och annat umgänge med de normalt begåvade kamraterna känna sig förbisedda och tillbakastötta.

Att dylika barn ej rätteligen böra undervisas i våra folk- och småskolor utan i sinnesslöanstalter, erkännes nog allmänt i teorien. Detta önskemål är emellertid

med nu gällande bestämmelser omöjligt att effektivt genomföra. Det existerar nämligen intet tvång för föräldrar att sända sina så beskaffade barn till sinnesslöanstalt. Det är därför ej alls ovanligt, att då ett skolråd eller en folkskolinspektör begär åtgärder för att få ett dylikt barn intaget å sådan anstalt, barnets föräldrar helt enkelt vägra att lämna sitt bifall. Det kan ej gärna råda någon tvivel därom, att en dylik vägran från föräldrarnas sida är till barnets skada, då det därigenom berövas en undervisning, som för dess del skulle vara den bästa. Det synes därför vara påkallat, att staten träder emellan för att skydda barnets intresse och stadgar skyldighet för föräldrar till dylika barn att låta dem intagas å sinnesslöanstalt. Från principiell ståndpunkt måste detta anses lika berättigat, som att blinda barn skola undervisas i blindinstitut och dövstumma i dövstumminstitut. Målet måste vara, att var och en får den undervisning, som bäst lämpar sig för hans andliga och kroppsliga förmögenheter. Det torde därför ej kunna anses vara ett obehörigt ingripande i föräldramyndigheten att stadga, att barn, som lämpligen ej kunna undervisas i folk- och småskola utan böra få sådan undervisning, som en sinnesslöanstalt erbjuder, också skola intagas i dylik anstalt."

Efter tillstyrkan av vederbörande utskott (A. K:s första tillf. utskotts utlåtande nr 9 och F. K:s första tillf. utskotts utlåtande nr 19) beslöt riksdagen i anledning av denna motion en skrivelse till Kungl. Maj:t av följande lydelse:

"I likhet med motionären och de med anledning av hans framställning hörda vederbörande anser riksdagen, att det är av vikt, att frågan om sinnesslöa barns undervisning får en rationell lösning. Det måste givetvis för hela vår folkundervisning vara av största vikt, att barn, som på grund av sinnesslöhet äro urständsatta att följa med och tillgodogöra sig skolans undervisning och därför vålla ett både psykiskt pinande och tidsödande hinder i undervisningen av övriga barn, skiljas från den vanliga undervisningen och få en speciell handledning och vård. På landsbygden, där möjligheten att anordna s. k. hjälpklasser är så gott som utesluten, kunna de sinnesslöa barnen utgöra en hela undervisningen nedtyngande och förryckande börda. Men även där hjälpklasser finnas, vari de sinnesslöa barnen intagas, återkommer samma svårighet. Ty hjälpklasserna avse de mindre försigkomna, alltså sådana, vilkas intellektuella utveckling visserligen är dålig, men likvisst icke kan rubriceras som sinnesslöhet. Att de sinnesslöa barnens närvaro i dessa hjälpklasser under sådana förhållanden skall verka förlamande, hindrande och förryckande på hjälpklassundervisningen i dess helhet, torde alltså ligga i öppen dag. Riksdagen kan därför icke finna annat, än att det enda riktiga är, att de notoriskt sinnesslöa helt och hållet avskiljas från den vanliga undervisningen och beredas särskild undervisning. Med avseende på de grunder, efter vilka detta avskiljande bör ske, anser sig riksdagen icke kunna uttala någon bestämd mening, utan vill endast framhålla, att de grunder, som i sådant hänseende må varda fastställda, böra garantera, att avskiljandet sker med sakkunskap och efter synnerligt sorgfälligt prövning.

På grund av vad sålunda anförts får riksdagen anhålla, att Eders Kungl. Maj:t täcktes låta utarbета och för riksdagen framlägga förslag till anordnande av särskild obligatorisk undervisning för sinnesslöa barn."

På grund av de sålunda erhållna framställningarna beslöt Kungl. Maj:t den 28 maj 1920 bemyndiga chefen för dåvarande civildepartementet att tillkalla sakkunniga för verkställande av den begärda utredningen. I det vid detta tillfälle i ärendet förda statsrådsprotokollet anfördes, att det torde böra tillkomma landstingen och de städer, som ej i landsting deltog, att, där så ej redan skett,

anskaffa det för genomförande av här ifrågavarande lagstiftning nödiga antalet anstaltsplatser för uppfostran, undervisning och utbildning av sinnesslöa barn — naturligtvis dock undantagandes sådana sinnesslöa barn, som icke få intagas eller bibehållas i de statsunderstödda sinnesslöskolorna, vilket gäller om de blinda sinnesslöa, vanartade sinnesslöa och fallandesjuka.

Vad de *blinda* sinnesslöa beträffar hade redan då sedan flera år tillbaka funnits ett skolhem för sådana, och efter utredning av för denna specialfrågas lösning särskilt utsedda sakkunniga blev sedan en statsanstalt uppförd för blinda med komplicerat lyte innefattande även skolhem för sådana barn.

För omhändertagande av *vanartade* sinnesslöa hade däremot vid ifrågavarande tidpunkt några åtgärder ännu icke blivit vidtagna, varför ingen annan utväg då stod öppen än att till hemorterna översända för samlivet i sinnesslöskolorna skadliga elever, då dylika jämlikt stadgat villkor för statsbidrag till sådan anstalt måste därifrån utskrivs. På detta orimliga förhållande, att hemmen och kommunerna voro nödsakade att själva taga hand om de vanartade sinnesslöa, hade uppmärksamheten fäst i en vid 1916 års riksdag av undertecknad och nuvarande fattigvårdsinspektören väckt motion, däri bland annat hemställdes att riksdagen måtte besluta en skrivelse till Kungl Maj:t med begäran om utredning på vad sätt vård lämpligen borde anordnas för sinnesslöa, som på grund av vanart icke lämpligen kunna intagas och behållas i de vanliga sinnesslöanstalterna. Denna motion bifölls av riksdagen, som därvid uttalade sig för att det borde tillkomma *staten* att ombesörja vården för denna kategori av sinnesslöa.

Då de för utredning av frågan om skolplikt för bildbara sinnesslöa barn tillkallade sakkunniga, de s. k. sinnesslöavårdssakkunniga, vilkas arbete undertecknad var utsedd att leda, sommaren 1920 började sitt arbete, upptogs först till behandling frågan om upprättandet av *uppföstringsanstalter för vanartade sinnesslöa barn*, enär sådana anstalter — med hänsyn till ovannämnda villkor för statsbidrag till de vanliga sinnesslöskolorna — voro en förutsättning för införande av skolplikt för sinnesslöa barn. I detta ämne avgåvo sinnesslöavårdssakkunniga betänkande i februari 1921, däri framlades förslag om förläggandet av uppföstringsanstalt för vanartade sinnesslöa gossar till Salbohed, vars byggnader redan förut ägdes av staten, och av uppföstringsanstalt för vanartade sinnesslöa flickor till den i Vänersborg befintliga anstaltsbyggnaden, som genom en stiftelses försorg på sin tid blivit uppförd till skolhem för blinda sinnesslöa barn. Redan vid 1921 års riksdag framlades därpå proposition med begäran om anslag till anordnandet av dessa anstalter, av vilka den för gossarna öppnades i slutet av 1922, den för flickorna i juli 1924.

För den andra gruppen av sinnesslöa barn, vilka icke få intagas i de statsunderstödda skolorna för sinnesslöa barn, nämligen de *epileptiska*, hade det visserligen sedan länge funnits ett par på enskilt initiativ tillkomna skolhem, men hade platsantalet i dessa visat sig alldeles otillräckligt, i all synnerhet sedan från och med år 1915 deras verksamhet på undertecknads initiativ blivit utsträckt att mottaga icke endast sinnesslöa epileptiska barn utan även i intellektuellt hänseende mera normala epileptiska barn, som på grund av sina anfall icke kunde bevista de vanliga skolorna. Då även ett tillräckligt antal platser i epileptikerskola — med hänsyn till ovannämnda förbud — är en nödvändig förutsättning för införandet av skolplikt för bildbara sinnesslöa barn, upptogo sinnesslöavårdssakkunniga närmast epileptikervården till behandling men hade ej hunnit slutföra densamma, då de i november 1922 blevo offer för "den stora kommittéslakten". Emellertid avgåvo de ett provisoriskt utlåtande i ärendet, däri de

föreslago vidare utbyggande av Vilhelmsro epileptikeranstalt i samband med dess övertagande av staten.

Vad särskilt beträffar frågan om behovet av *platser i epileptikerskola* har denna specialfråga emellertid sedermera varit föremål för särskild utredning. Jämlikt Kungl. Maj:ts bemyndigande den 20 juni 1924 hade undertecknad nämligen åter blivit tillkallad som sinnesslövärdssakkunnig. Efter att (vid sidan av andra offentliga uppdrag) först hava verkställt utredning angående anordnandet av statsanstalter för vuxna vanartade sinnesslöa (asociala imbecilla), i vilket ämne betänkande avgavs i juli 1927, återupptogs sinnesslövärdssakkunnigas som ovan nämnts i slutet av år 1922 avbrutna utredning om epileptiker vården. Då denna emellertid på grund av frågans sammanhang med användningen av de genom 1925 års försvarsrevision ledigblivna kasernerna icke kunde slutföras förr än förslag i sistnämnda hänseende avgivits av den s. k. kasernkommittén (i vars förslag också ingick vården om en viss kategori av fallandesjuka, nämligen de av epileptisk demens lidande), föreskrev Kungl Maj:t genom beslut den 1 november 1929, att den sinnesslövärdssakkunniges arbete skulle ligga nere från och med samma dag *till dess annorlunda förordnades*, fränsett dock av undertecknad då påbörjad statistisk undersökning rörande antalet skolpliktiga fallandesjuka barn i riket. För resultatet av denna utredning avgav jag redogörelse i juli 1930. Av denna redogörelse framgick att det föreläge behov av ett 100-tal nya platser i epileptikerskola.

Då den förening, som innehar Vilhelmsro epileptikeranstalt — vilken med hänsyn till sitt läge och andra förhållanden väl lämpar sig för vidare utbyggnad — icke äger den för uppförande av ny skola för 100 elever och nya skolhem för de olika könen erforderliga ekonomiska resurserna, ingick styrelsen för denna förening med begäran om statsbidrag med 210.000 kronor för ändamålet. Sedan riksdagen i anledning av i ärendet av undertecknad m. fl. väckt motion beslutat en skrivelse till Kungl Maj:t med begäran om utredning i ärendet och Medicinalstyrelsen, efter att hava verkställt denna, avgivit ett tillstyrkande yttrande, framlades vid 1935 års riksdag en proposition, däri begärdes medgivande av riksdagen att till nämnda byggnadsföretag 210,000 kronor måtte få utgå som räntefritt lån utan särskild säkerhet och utan återbetalningsskyldighet, därest byggnaderna voro färdiga till den 1 september 1936. Då denna proposition blev av riksdagen bifallen, finnes sålunda nu inom kort tillräckligt antal platser i epileptikerskola, så att det i vår *epileptiker*vård icke längre finnes något hinder för införande av skolplikt för bildbara sinnesslöa barn.

Även med hänsyn till den utveckling *sinnesslöskolorna* numera vunnit — antalet platser i sådana uppgår nu, externaten inräknade, till bortemot 1,800 — kan väl tiden anses vara mogen för uppfyllandet av det gamla önskemålet om skolplikt för bildbara sinnesslöa barn. I varje fall känna de, som arbeta inom sinnesslövärdnaden eller hava erfarenhet på detta område, behovet av lagstiftning angående uppfostran och vård av sinnesslöa. Därom bär ju redan det förhållandet vittnesbörd, att det inom loppet av några få månader inkommit icke mindre än trenne framställningar med begäran om lagstiftning i fråga om sinnesslöa.

I den av *styrelsen för Allmänna svenska föreningen för vården av sinnesslöa och fallandesjuka* till Kungl Maj:t ingivna framställningen framhålles, att det beträffande i skolåldern befintliga barn, vilka på grund av svårare eller lindrigare sinnesslöhet antingen icke alls kunna intagas i vanlig folkskola eller efter skedd intagning visa sig icke alls kunna på ett tillfredsställande sätt tillgodogöra sig

undervisningen, med nuvarande lagstiftning icke finnes någon myndighet, som äger rätt att mot föräldrars eller målsmäns vilja bereda dem undervisning och vård i de särskilda anstalter, som för sinnesslöa upprättas, varav följden blir den, att det runtom i landet finnes minderåriga eller vuxna sinnesslöa, vilka aldrig erhållit för dem avpassad undervisning och därför alltmer förslöats och utgöra en onödigt stor tunga både för hemmen och samhället samt i icke så få fall en fara för släktets degenerering.

I den av *styrelsen för avdelningen för barnavård inom Svenska Fattigvårds- och barnavårdsförbundet* till Kungl. Maj:t ingivna framställningen, däri det likaledes framhålles som önskvärt, att bildbara sinnesslöa barn även mot föräldrarnas vilja skulle kunna intagas i sinnesslöskola, utvecklas närmare nackdelarna av att sådana barn få stanna kvar i hemmen, där de äro till skada för sina friska syskon och där de ej själva kunna få den uppfostran, varav de äro i behov, och den utbildning i praktiskt arbete, som sinnesslöskola meddelar, varav följden ej sällan blir att de till slut, när hemmen icke längre kunna taga hand om dem — såsom oförmögna till varje sysselsättning — hamna på en asyl för obildbara sinnesslöa.

Riktigheten av de i dessa framställningar framhållna synpunkterna kan jag med den erfarenhet jag som Medicinalstyrelsens inspektör för sinnesslövärderna erhållit tillfullo bekräfta. Vid mina inspektioner av sinnesslöskolorna får jag icke sällan höra, att bildbara sinnesslöa barn, som genom de kommunala myndigheternas försorg blivit anmälda till sinnesslöskola, icke dit insändas, när besked lämnats att plats i skolan är ledig, utan att det då i stället till skolan ingått meddelande att föräldrarna bestämt motsatte sig barnets bortsändande från hemmet. Nyligen har styrelsen för en sinnesslöskola gjort förfrågan hos alla pastorsämbeten inom länet, huruvida det i skolorna finnes några barn, som på grund av undermålighet icke kunde följa undervisningen, eller i hemmen funnos några sinnesslöa barn, som ej åtnjöte någon undervisning men borde intagas i sinnesslöskolan. I de inkomna svaren (vilka jag fått tillfälle att genomgå) har icke sällan lämnats den upplysningen, att så vore förhållandet med ett, två eller flera barn, men att föräldrarna icke ville lämna barnen ifrån sig. Och det bedrövliga är, att det i sådana fall ofta är fråga om mycket dåliga hem och om föräldrar, som själva äro mer eller mindre undermåliga. Med nu gällande lagstiftning kan emellertid barnavårdsnämnden ej mot föräldrarnas vilja omhändertaga ett sinnesslött barn och insända det till sinnesslöskola med mindre sådana förhållanden, som enligt barnavårdslagen medgiva barnets omhändertagande för skyddsuppfostran, äro för handen. På grund av hemmens oförmåga att fostra barn, som äro sinnesslöa, bliva sådana emellertid ofta med tiden alltmer vanartade och bland dem, som äro intagna å våra anstalter för asociala imbecilla, finnas också många, vilka trots sin sinnesslöhet fått gå kvar i de vanliga skolorna och därigenom blivit i avsaknad av det fostrande moment, som vistelsen i en internatskola innebär. Och såsom i sistnämnda framställning framhålles är det ingenting ovanligt, att sinnesslöa, vilka stode så högt, att de otvivelaktigt skulle varit mottagliga för den undervisning och praktiska utbildning, som sinnesslöskolan lämnar, med tiden hamna på sinnesslöasyl, därför att de ej kommit i åtnjutande av sådan undervisning och utbildning.

Förevarande framställningar avse emellertid icke endast lagstiftning om obligatoriskt intagande i sinnesslöskola av bildbara sinnesslöa barn utan syfta även — liksom den från *styrelsen för Västernorrlands läns sinnesslöanstalt* till Medicinalstyrelsen ingivna framställningen — till införandet av sådana lagbestäm-

meler, att anstaltsledningen får befogenhet att hindra föräldrarna att hemtaga sitt sinnesslöa barn efter avslutad skolutbildning, därest detta prövas vara till skada för detsamma.

Även om behovet av en sådan bestämmelse kan jag på grund av min erfarenhet från inspektionsverksamheten på området vittna. Gång på gång har det vid mina inspektioner av sinnesslöanstalterna förekommit, att man underställt min prövning begäran av föräldrarna om hemtagning av arbetshemselev, där detta, på grund av antingen hemmets beskaffenhet eller moraliska defekter hos eleven, säkerligen skulle bli till stor skada för denne, men har jag — med hänsyn till saknaden av särskild lagstiftning rörande sinnesslövärd — därvid ej kunnat ge annat besked än att det vore föräldrarnas lagliga rätt att taga hand om sitt sinnesslöa barn, för så vitt icke fråga vore om en sinnesslö, som vore påtagligt vanartad och därför såsom skadlig för samlivet å sinnesslöanstalten vore berättigad till intagning å anstalt för asociala imbecilla, där anstaltsledningen, på grund därav att sådan anstalt är förklarad, vara sinnessjukhus äger rätt att kvarhålla patient även mot föräldrarnas vilja. Då jag vid mina inspektioner av sinnesslöskolorna även brukat av föreståndarinnan begära upplysning om huru det gått för dem, som efter avslutad skolutbildning blivit utskrivna till hemmen, har jag därigenom också allt emellanåt fått höra exempel på, huru olämpligt det är att låta en sinnesslö lämna sinnesslöanstalten utan att man har garanti för att han blir på ett tillfredsställande sätt omhändertagen. Å en anstalt inhämtade jag sålunda, att två därifrån utskrivna gingo omkring på landsvägarna och hade sitt uppehälle genom försäljning av kängsnören o. d. samt bettleri, och vid besök å en annan anstalt erfor jag, att en därifrån utskrivna flicka numera ägnade sig åt skörlevnad i en större stad. Nyligen blev jag vid inspektion av ett arbetshem för kvinnliga sinnesslöa underrättad om, att en där intagen flicka haft besök av sin fader, vilken avtjänat straff för otukt med en annan dotter men nu, enär han vore änkring och behövde någon, som hushållade för sig, ifrågasatte att få taga hem sin sinnesslöa dotter från arbetshemmet. Enligt vad jag inhämtat har han ännu ej gjort allvar av denna sin tanke, men han torde icke lagligen kunna förhindras att själv taga hand om sin sinnesslöa dotter, om han verkligen fordrar det — något som ju dock måste betecknas som fullständigt upprörande.

Sedan statliga anstalter för asociala imbecilla nu kommit till stånd och med den utveckling som de statsunderstödda arbetshemmen för sinnesslöa numera vunnit — platsantalet å sådana uppgår numera till bortemot 1,450, därav över 400 tillkommit de sista tre åren — får väl tiden också anses vara mogen för en lagstiftning om vård av sinnesslöa efter skolåldern.

Med anförande av denna motivering hemställde författaren, att Medicinalstyrelsen måtte hos Kungl. Maj:t göra hemställan att sakkunniga bliva utsedda för verkställande av utredning om den i framställningarna begärda lagstiftningen i fråga om sinnesslöa.
